

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
Географічний факультет
Кафедра геоєкології і фізичної географії

АДАПТИВНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ЛАНДШАФТУ ДЛЯ НОВОГО СВІТОВОГО (БЕЗ-) ПОРЯДКУ

Матеріали міжнародної наукової конференції,
присвяченої 80-річчю кафедри
геоєкології і фізичної географії

(Львів-Ворохта, 25–28 вересня 2024 р.)

Львів-Ворохта - 2024

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
ГЕОГРАФІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
Кафедра геоекології і фізичної географії

Адаптивний менеджмент ландшафту для нового світового (без-) порядку

**Матеріали міжнародної конференції,
присвяченої 80-річчю кафедри
геоекології і фізичної географії
(Львів – Ворохта, 25-28 вересня 2024 року)**

УДК 911.2

Адаптивний менеджмент ландшафту для нового світового (без-) порядку: Матеріали міжнародної конференції, присвяченої 80-річчю кафедри геоекології і фізичної географії (Львів – Ворохта, 25-28 вересня 2024 року). – Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2024. – 262 с.

Матеріали конференції містять статті та тези доповідей, які стосуються: 1. Історії кафедри геоекології і фізичної географії Львівського університету. 2. Впливу війни, соціально-економічних трансформацій та зміни клімату на ландшафти. 3. Питань адаптивного менеджменту ландшафтів як суспільно-природних систем. 4. Інших питань міждисциплінарних і дисциплінарних досліджень ландшафтів. Статті та тези розділені на тематичні розділи та посортовані за прізвищами провідних авторів. Цей збірник може зацікавити геоекологів / ландшафтних екологів / ландшафтознавців, геоморфологів і кліматологів, а також усіх, хто слідкує за сучасним станом ландшафтних досліджень.

*Друкується за ухвалою Вченої ради географічного факультету
Львівського національного університету імені Івана Франка
(Протокол № 6 від 30 серпня 2024 р.).*

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір, точність наведених фактів, цитат, власних імен та інших відомостей. Текст подано в авторській редакції.

Адреса редакційної ради:

79000 Львів, вул. Дорошенка, 41
Львівський національний університет
імені Івана Франка, географічний факультет
Тел.: (032) 239-46-46
© ЛНУ ім. І. Франка, 2024
© Автори статей, 2024

Зміст

	Стор.
Науковий і організаційний комітети семінару.....	7
До ювілею кафедри геоєкології і фізичної географії Львівського університету	8
<i>Круглов І.</i> Кафедра геоєкології і фізичної географії Львівського університету протягом воєнного десятиліття (2015 – 2024): Ландшафтні дослідження в умовах нового глобального безпорядку.....	9
<i>Круглов І.</i> Каленик Геренчук (1904-1984) як геоєколог	15
<i>Біланюк В., Іванов Є.</i> Професор Гаврило Міллер: цікава і сильна особистість	21
<i>Костів Л., Буряник О., Карабінюк М., Тиханович Є.</i> Вклад професора Анатолія Мельника у становлення Чорногірського географічного стаціонару	26
<i>Тиханович Є., Біланюк В., Матвій В., Шушняк В., Буряник О.</i> Федірко Олег Миколайович: непересічний географ-ландшафтознавець	30
Ландшафти в умовах нового безпорядку	32
<i>Pereira P., Inacio M., Bogdzevic K., Bogunovic I., Barcelo D.</i> Russian invasion impacts the environment.....	33
<i>Дмітрієв С., Решетченко С.</i> Природно-соціальні наслідки воєнних дій на території Харківської області	34
<i>Елбакідзе М.</i> Адаптивний менеджмент зеленої інфраструктури в умовах нового (без) порядку	40
<i>Елбакідзе М., Круглов І.</i> Вплив війни на взаємодію людини із природним довкіллям: екосистемні послуги та якість життя.....	42
<i>Карабінюк Я.</i> Ландшафтно-екологічні передумови забезпечення потреб соціальної адаптації та реабілітації населення в сучасних умовах (на прикладі Закарпатської області).....	45
<i>Максименко Н., Клещ А.</i> Ландшафтно-екологічне планування в умовах постмілітарної відбудови України: адаптація, реконструкція та невизначеність.....	48
<i>Нагорна Н., Циганок Є.</i> Геоєкологічний вплив воєнних дій на території та об'єкти природно-заповідного фонду: кейс Донецької області.....	51
<i>Сорокіна Л.</i> Прикладні ландшафтознавчі дослідження в Інституті географії НАН України: 60-річний досвід та сьогодення.....	58
<i>Швайко В., Чехній В., Сизенко О., Юрченко Я.</i> ГІС-картографування та моніторинг впливів воєнних дій на ландшафти Милівської територіальної громади Херсонської області.....	62
Менеджмент ландшафтів як суспільно-природних систем	67
<i>Байдіков І.</i> Оцінка ризиків виникнення надзвичайних ситуацій: зміст поняття надзвичайна ситуація, класифікація надзвичайних ситуацій.....	68

<i>Воронін В.</i> Використання ландшафтних індикаторів при оцінці екосистемних послуг.....	73
<i>Заячук М., Пасічник М., Заячук О.</i> План управління річковим басейном – перспективний інструмент менеджменту територій.....	76
<i>Іванов Є.</i> Деструктивні процеси та явища у гірничопромислових ландшафтах.....	79
<i>Кагало О., Прідун А.</i> Техногенні петрофітні оселища як осередки біорізноманіття в умовах антропогенно трансформованого ландшафту – погляд в контексті концепції геопарків.....	86
<i>Карабінюк М., Лета В.</i> Небезпечні гідрологічні процеси та їх вплив на менеджмент ландшафтів Ясінянської територіальної громади Закарпатської області.....	90
<i>Ковальчук І., Мартинюк В.</i> Геоекологічний моніторинг річково-басейнових та озерно-басейнових систем як складова забезпечення адаптивного менеджменту природокористування.....	95
<i>Коптева Т.</i> Підземний ярус гірничопромислових ландшафтів Криворізької ландшафтно-технічної системи.....	99
<i>Кузишин А.</i> Браунфілди Західної України як приклад трансформації суспільно-природної системи.....	104
<i>Луцьо В., Романко В.</i> Проведення еколого-економічної оцінки земельних ресурсів для ефективного ландшафтного планування на прикладі с. Драгово, Закарпатської області.....	110
<i>Ситник О.</i> Фонові антропогенні ландшафти передгір'я Кримських гір.....	114
<i>Фесюк В., Карпюк З., Нетробчук І., Остапчук Я., Левчик В.</i> Заходи адаптивного менеджменту використання угідь осушувальних систем Волинської області в контексті зміни клімату.....	119
<i>Яцентюк Ю., Петров В.</i> Антропогенні ландшафти басейну річки Сільниця.....	124
Концептуальні питання ландшафтних досліджень	129
<i>Влах М.</i> До питання використання в географічній науці поняття «адаптивність».....	130
<i>Денисик Г., Канський В., Атаман Л.</i> Ландшафти без майбутнього: впорядкування, раціональне використання й охорона.....	136
<i>Петлін В.</i> Перспективи ландшафтного менеджменту.....	140
<i>Рідуш Б.</i> Підземні ландшафти та їх охорона.....	144
<i>Тютюнник Ю.</i> Прощавай, ілюзія!.....	146
Урбанізовані ландшафти	149
<i>Кінаш К., Круглов К.</i> Геоекосистеми зеленої інфраструктури Львова: концептуальні основи дослідження.....	150

<i>Коваль І., Максименко Н., Чермних М.</i> Вплив зміни клімату на радіальний приріст гіркокаштана звичайного в зелених насадженнях м. Харкова.....	152
<i>Корогода Н., Купач Т., Галаган О.</i> Оцінка ефективності зелених зон у нівелюванні острова тепла, як складова адаптивного менеджменту у містах.....	155
<i>Кравцова І.</i> Садово-паркові ландшафти Центральної Європи – ключ до розуміння правильного світопорядку.....	160
<i>Савка Г., Шандра Ю., Шушняк В.</i> Ландшафтно-созологічний аналіз житлового мікрорайону «Під Голоском» у Львові.....	165
<i>Бурченко С., Пугачова В.</i> Аналіз розробки зеленої інфраструктури міст Німеччини (на прикладі міст Ганау та Франкфурт).....	169
Природоохоронні та рекреаційні ландшафти	173
<i>Божук Т.</i> Ландшафт як складова ресурсного забезпечення рекреаційно-туристичних дестинацій.....	174
<i>Брусак В.</i> Сучасний стан природно-заповідної справи в Україні та проблеми збереження і відновлення різноманіття ландшафтів держави.....	176
<i>Гавриленко О., Сліпчук А., Гуцова П.</i> Оцінка культурних екосистемних послуг природоохоронних територій для цілей їх моніторингу.....	182
<i>Гнатяк І.</i> Трансформації природних комплексів туристичних маршрутів Карпатського національного природного парку в контексті глобальних змін.....	187
<i>Гостюк З.</i> Можливості геотуризму в НПП «Гуцульщина» та його околицях.....	189
<i>Зінько Ю., Гнатюк Р.</i> Ностальгійний геотуризм (на прикладі давньольодовикових ландшафтів Чорногірського хребта).....	195
<i>Леневич О.</i> Природно-ресурсний потенціал НПП «Сколівські Beskidi» та його значення в наданні рекреаційних послуг.....	198
<i>Перхач О., Кушлик В.</i> Загрози для лісів та заходи з підвищення їхньої стійкості (на прикладі Бережанського лісомисливського господарства).....	201
<i>Рожко І., Койнова І., Зюзін С.</i> Сучасні екологічні загрози рекреаційної діяльності в Українських Карпатах.....	208
<i>Слободян І., Сенчина Б., Блажко Н.</i> Раритетні водно-болотні оселища Шацького поозер'я.....	212
<i>Смалійчук А., Круглов І.</i> Оновлені дані щодо збереження природних лісів Українських Карпат за період 2019-2024 рр.....	218
Фізико-географічні дослідження ландшафтів	221
<i>Богущий А., Томенюк О., Залеський І.</i> Проблеми вивчення плейстоценових зледенень заходу України.....	222

<i>Войтків П., Наконечний Ю.</i> Дернові ґрунти на алювіальних відкладах у межах Широколужанського ПОНДВ Карпатського біосферного заповідника.....	227
<i>Корнус А., Нешатаєв Б.</i> Ландшафтна дивергенція в долинно-річкових системах.....	233
<i>Проскурняк М.</i> Особливості забруднення карстових ландшафтів радіонуклідами та динаміка їх самоочищення.....	238
<i>Тиханович Є., Матвіїв В.</i> Вплив сніголавинних процесів на рослинний покрив високогір'я масиву Чорногора.....	241
<i>Фесюк В., Білецький Ю., Баран С., Сидорук Т.</i> Зміна гідроекологічного стану річок басейну Прип'яті в межах Волинської області в умовах зміни клімату.....	247
<i>Яворський Б.</i> Ідентифікація об'єктів західного помежів'я Львова на плані Ф. Гетканта 1635 року.....	253

Науковий і організаційний комітети семінару

Науковий комітет

Голова: **Роман Гладішевський**, д. хім. н., проф., академік НАН України, проректор з наукової роботи Львівського національного університету імені Івана Франка

Секретар: **Іван Круглов**, д. геогр. н., доцент, завідувач кафедри геоекології і фізичної географії Львівського національного університету імені Івана Франка

Члени:

Маріне Елбакідзе, к. геогр. н., доцент, кафедра геоекології і фізичної географії Львівського національного університету імені Івана Франка та Шведський університет сільськогосподарських наук

Іван Ковальчук, д. геогр. н., проф., завідувач кафедри геодезії та картографії Національного університету біоресурсів і природокористування України

Богдан Рідуш, д. геогр. н., проф., завідувач кафедри фізичної географії, геоморфології та палеогеографії Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Любомир Царик, д. геогр. н., проф., завідувач кафедри геоекології та гідрології Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка

Богдан Яворський, к. геогр. н., доцент, кафедра геоекології і фізичної географії Львівського національного університету імені Івана Франка

Організаційний комітет

Голова: **Володимир Біланюк**, к. геогр. н., доцент, декан географічного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка

Секретар: **Олеся Буряник**, к. геогр. н., доцентка кафедри геоекології і фізичної географії Львівського національного університету імені Івана Франка

Членами організаційного комітету є **усі працівники** кафедри геоекології і фізичної географії Львівського національного університету імені Івана Франка

Адаптивний менеджмент ландшафту для нового світового (без-) порядку:
Матеріали міжнародної конференції, присвяченої 80-річчю кафедри геоекології і фізичної географії
(Львів – Ворохта, 25-28 вересня 2024 року). – Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2024. – 262 с.

До ювілею кафедри геоекології і фізичної географії Львівського університету

Перспективи ландшафтного менеджменту

Валерій Петлін

Волинський національний університет імені Лесі Українки

Ландшафтний менеджмент у сучасному його трактуванні означає процес планування, організації (організованості), контролю з метою досягнення оптимального координування людських і природних ресурсів на ландшафтній основі для ефективного виконання будь-яких завдань. Такий широкий спектр властивостей робить сам ландшафтний менеджмент одним з найскладніших ландшафтознавчих напрямів. Його складові самі є складними процесами організованості ландшафтних систем, які перебувають під навантаженням антропогенного чинника. Коротко розглянемо їх.

Планування розвитку організованості антропогенно навантажених ландшафтних систем сприймають як оптимальну ландшафтно-екологічну організацію території, що зводиться до обґрунтування такої диференціації функцій ландшафтів (на практиці – схеми угідь), за якої максимально повно реалізуються їхні природні потенціали, виключені конфлікти та конфліктні ситуації між функціональним використанням території і заданою ймовірністю стійкості як окремих ландшафтних складових, так і ландшафтних систем у цілому (Удовиченко, 2017). Отже, вже на цьому етапі ландшафтний менеджмент вимушений вирішувати сукупність складних завдань, яка у підсумку зводиться до оптимальної організованості території відповідного антропогенного або техногенного впливу. Така організованість у сучасному розумінні є найбільш гармонізованим станом систем із високою інтенсивністю фотосинтезу і розвинутою рослинністю, що загалом виглядає дещо звуженим, оскільки гармонізований стан природних систем насамперед характеризується міжсистемною речовинно-енергетичною узгодженістю і мінімізацією вироблення ентропії. Для контролю за такою ландшафтною оптимізаційною організованістю необхідні складні моніторингові спостереження.

Отже, необхідність контролю, прогнозування, передбачуваної стійкості, планованого речовинного, енергетичного та інформаційного метаболізму як у межах ландшафтних систем, так і на рівні міжсистемних взаємодій потребує складних підходів з врахуванням значної кількості різноманітних залежностей. Реалізація таких дій на не ландшафтному, а на умовно територіальному рівні практично неможлива. Лише ландшафтознавчий підхід, диференціюючи територію на гомогенні територіальні складові, надає можливість оптимально реалізувати відповідні завдання заплановані в ландшафтному менеджменті.

В основі такого менеджменту завжди перебуває координування між природною (природно-антропогенною) структурою території та відповідним (відповідними) антропогенними впливами. Месарович, Мако, Такахара (1973) зауважують, що координування є сферою діяльності або завданням керівної ієрархічно вищої системи, в процесі якої вона намагається добитися, щоб системи керування нижчого ієрархічного рівня функціонували узгоджено. Координування є складною для вирішення проблемою, яка має два аспекти: аспект самоорганізації (зміни

структури) і аспект керування (вибір координуючого впливу при фіксованій структурі). Тут ієрархічно вищою системою в процесі реалізації ландшафтного менеджменту залежно від наявної ситуації можуть виступати як природні так і антропогенні чинники. Природні чинники мають пріоритет у випадку припинення певних антропогенних впливів, а антропогенні – у випадку їх активності.

Загалом самоорганізація в ландшафтних системах є фінальним еволюційним їх станом, який характеризується високим рівнем складності внутрісистемних зв'язків, є чутливим до найменших флуктуацій, подальший розвиток якого має біфуркаційно-імовірнісний характер. Ознаками самоорганізації є 1) втрата зовнішнього контролю внаслідок більш складних внутрішніх зв'язків системи; 2) перетворення динамічного процесу (кількісна мінливість) на розвиток (якісна мінливість); 3) наявність коливань системи у вигляді біфуркаційного процесу; 4) поява якісної різноманітності в межах стійкого центру системи; 5) наявність програми у підтримуванні ієрархічно більш значного порядку; 6) виникнення неврівноваженого стану системи; 7) поява нестабільності і навіть хаосу у процесах зовнішнього керування системою; 8) поява декількох можливих станів системи (атракторів), що відповідають вимозі гармонізації її оточення; 9) виникнення критичної стійкості системи; 10) нечутливість до зовнішніх впливів (флуктуації тільки здатні вплинути на вибір того чи іншого атрактора); 11) пріоритетність самостійного вирішення питань інтенсивності та напрямку розвитку (в межах виділеного коридору можливих змін); 12) певна адаптивність, що виявляється у виборі того чи іншого атрактора щодо змін зовнішньої ситуації; 13) поєднання критеріальної складності стану системи з спрощеністю результуючої програми; 14) ієрархічність (наявність прямих і зворотніх зв'язків між системою, що самоорганізується, і системою більш високого ієрархічного рівня, до якої вона входить).

Керування на фоні самоорганізації ландшафтних систем в умовах реалізації ландшафтного менеджменту має свою специфіку. Воно має адаптивний характер і визначається в здатністю ефективно виконувати задані функції в певному діапазоні зміни умов. Чим ширший діапазон, тим більш адаптивною вважається система. Гнучкість характеризує властивість апарату управління змінювати відповідно до ситуаційних завдань свою роль у процесі прийняття рішень та налагоджувати нові зв'язки, не порушуючи властивості цієї структури впорядкованих відносин. Оперативність прийняття управлінських рішень виявляє управлінські проблеми й таку швидкість розв'язання, яка забезпечує максимальне досягнення поставленої мети за збереження стійкості налагоджених організаційних процесів. З іншого боку таке керування повинно бути актуальним тобто реалізуватись безпосередньо в момент функціонування природно-антропогенної системи.

З іншого боку складова антропогенного керування є свідомим впливом суспільства на територіальні системи з метою підтримання, корегування або зміни природних механізмів керування. Безпосереднє керування антропогенними територіальними системами є також цілеспрямованим впливом, вибраним з множини можливих дій, спрямованим на досягнення певної мети, який дає змогу утримувати систему в певному стані для реалізації нею доцільної (необхідної) поведінки. Спільне природно-антропогенне керування в межах реалізації ландшафтного

менеджменту є складовою проектування де воно виступає як аналіз відповідності досліджуваної геосистеми соціально-економічним вимогам суспільства, можливості переведу її до іншого стану і прогноз найближчих і віддалених в часі та просторі наслідків такого переведу (Дьяконов, Дончева, 2002). Випереджаюче керування є «перекроюванням» загальних еволюційно сформованих керівних механізмів. Тобто людина повинна брати на себе відповідальність за збереження певної ділянки ландшафтно-ї сфери (або біосфери) у стані гармонізації. Задля цього необхідно перенести ефект випереджаючого керування й на функціональний простір антропогенно контрольованих систем. Здійснити це надзвичайно важко і подібні прецеденти у світовій практиці надзвичайно рідкісні.

Загальне координування людських, природних, технологічних ресурсів в умовах ландшафтного менеджменту здійснюється задля ефективного виконання наявних завдань де ефективність це властивість певного процесу, яка зумовлена його якістю та кількістю засобів, що беруть участь у процесі, а також конкретно ситуацією. Ефективність уможливує виконання певної задачі, характеризується певним співвідношенням між отримуваним сумарним ефектом та сумарними витратами на створення й використання засобів, що беруть участь у процесі, його організацію та здійснення (Стадницький, Комарницький, Товкан, 2010). Щодо безпосередньо ефективності організації територіальних систем, яка і є основою ландшафтного менеджменту, то це безперервний зовнішньо контрольований процес становлення, збереження та розвитку структури і функцій системи (її системної упорядкованості) зумовлений наявністю спільної мети у системи та її природно-антропогенного оточення, який попри зовнішній дестабілізаційний вплив призводить до запрограмованих результатів у найкоротший час з витратою найменших ресурсів.

Сучасні тенденції природно-антропогенних досліджень в організованості поєднаних територіальних систем усе частіше звертаються до інформаційних взаємодій і залежностей між природним та антропогенним. Це неодмінно повинно бути реалізовано і в ландшафтному менеджменті де обов'язково такі ефекти повинні мати синергетичну природу. Загалом синергетично-інформаційні ефекти реалізуються у такий прояв інформаційних взаємодій, за яких дія певного інформаційного впливу (процесу) більша або якісно відрізняється від того, коли такий вплив або процес взаємодіяли б без сукупно-інформаційних взаємодій. Отже, синергетично-інформаційні ефекти підсилюють дію інформаційних зв'язків і, як наслідок, належать до загального механізму функціональної організації природно-територіальних систем. Синергетично-інформаційні ефекти виникають як на внутрісистемному, так і на міжсистемному рівнях організації таких систем. У першому випадку вони не мають емерджентної якості, оскільки відображають головню не системні взаємодії, а їхні складові. В другому – починають діяти складно організовані утворення, тому синергетично-інформаційні ефекти характеризуються емерджентними якістьми ускладненого типу. Усередненими є синергетично-інформаційні ефекти, які виникають унаслідок інформаційних взаємодій між функціонально-структурними складовими природно-територіальних систем. Врахування таких синергетично-інформаційних явищ і взаємодій у процесі ландшафтного менеджменту належить до певної

перспективи. Водночас за таким підходом формуються нові властивості й можливості менеджменту.

Оскільки ландшафтний менеджмент – це науково обґрунтовані процеси управління ландшафтними системами на фоні їх антропогенної експлуатації, то тут обов'язково присутнє адаптивне управління. Це зовнішній, заздалегідь розрахований вплив на геосистему, щоб змінити в потрібний бік основні показники її стану (індекс біорізноманіття, концентрації шкідливих речовин у природному середовищі тощо). Адаптивне управління, яке найчастіше розглядають в антропогенно-модифікованих і антропогенних системах, слугує для адекватного впливу людини на природні системи, головно спрямоване на вирішення трьох проблем: створення динамічної моделі природної системи, що відповідає поставленим цілям управління, і здатну прогнозувати очікувані процеси розвитку (сценарії) в ній при різних зовнішніх впливах; організацію контролю (моніторингу) прогнозованих сценаріїв розвитку; побудову інформаційної технології управління, яка ґрунтується на засвоєнні даних спостережень у динамічній моделі природної системи. В умовах ландшафтного менеджменту управління повинно мати гармонійні якості. Таке управління є гармонійно орієнтованим цілеспрямованим процесом зміни взаємозв'язку елементів і структур системи, шляхом передавання й перекодування змістовної інформації по каналах зв'язку за якого у ній формується доцільна організаційна поведінка пов'язана з метою і програмою розвитку системи, яка тісно узгоджена зі станом навколишнього середовища.

Отже ландшафтний менеджмент – це складний розвиваючий науковий ландшафтознавчий напрям, який має чітку прикладну орієнтованість і водночас шляхом необхідних запитів формує напрями перспективних наукових досліджень.